

**Справа «Берктай проти Туреччини»
(Berktay v. Turkey)
22493/93**

У рішенні, ухваленому 1 березня 2000 року у справі *«Берктай проти Туреччини»*, Суд постановив, що:

- не було порушення ст. 2 Конвенції (право на життя); мало місце порушення ст. 3 Конвенції (заборона катування) щодо другого заявника;
- не було порушення ст. 3 Конвенції щодо першого заявника;
- мало місце порушення ст. 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність) щодо другого заявника;
- мало місце порушення ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту);
- не було порушення ст. 25 Конвенції¹ (право звертатися до Суду з індивідуальними заявами про захист прав людини та основних свобод).

Відповідно до ст. 41 Конвенції, Суд призначив сплатити Девріму Берктаю 55 000 фунтів стерлінгів, а Хусейну Берктаю – 2 500 фунтів стерлінгів як компенсацію моральної шкоди. Крім того, Суд призначив сплатити заявникам 12 000 фунтів стерлінгів у відшкодування судових витрат (з вирахуванням з цієї суми 26 636 французьких франків, вже наданих Радою Європи як юридична допомога).

Обставини справи

Заявники, п. Хусейн Берктай і п. Деврім Берктай (батько й син відповідно), є громадянами Туреччини. Хусейн берктай народився 1949 року. Деврім Берктай народився 1976 року. Обидва заявники проживають у м. Д'ярбакіру (Туреччина).

Деврім Берктай стверджував, що його було викинуто з балкону його дому офіцерами поліції, які незаконно відбирали у нього належне йому майно. Хусейн Берктай стверджував, що офіцери поліції примусили його підписатися під письмовим звинуваченням проти його сина у вчиненні декількох злочинів. Засобом примусу став дозвіл офіцерів поліції надати сину невідкладну медичну допомогу лише в разі підписання батьком відповідних документів. Хусейн Берктай також стверджував про проведення в його домі незаконного обшуку.

Зміст рішення Суду

Заявники оскаржували порушення ст. ст. 2, 3, 5 і 13 Конвенції, а також ст. 25 попередньої редакції цього акта.

Фактичні обставини справи оспоровалися сторонами, особливо щодо тих подій, які мали місце 3 лютого 1993 року, коли другого заявника було заарештовано поліцією і доставлено додому для проведення там обшуку. Під час обшуку йому було спричинено тяжкі тілесні ушкодження, що сталися внаслідок його падіння з балкону. Відповідно до п. «а» ч. 1 ст. 28 Конвенції, Європейська комісія з прав людини за участю сторін провела розслідування й отримала письмові та усні докази щодо фактичних обставин справи.

Суд дійшов висновку про очевидність того факту, що другий заявник перебував під контролем п'яти офіцерів поліції і був заарештований на момент проведення обшуку в його помешканні.

Суд також дійшов висновку про те, що другого заявника було приведено на балкон його квартири офіцерами поліції, щоб він знайшов документ, який цікавив останніх, а також про те, що у момент, коли трапився нещасний випадок, заявник перебував під цілковитим контролем згаданих офіцерів поліції.

Беручи до уваги обставини справи, Суд не вважав, що дії офіцерів поліції під час обшуку в квартирі заявника порушували ст. 2 Конвенції. Суд не вважав за необхідне

¹ Мається на увазі ст. 25 Конвенції у попередній редакції.

розглядати окремо питання затримки у наданні медичної допомоги другому заявнику. У кінцевому підсумку Суд дійшов висновку про відсутність порушення ст. 2 Конвенції в частині застосування сили до другого заявника під час проведення у нього вдома обшуку.

Враховуючи зазначений висновок та обставини справи, Суд не вважав за необхідне аналізувати справу на предмет можливого порушення ст. 2 Конвенції у зв'язку з невиконанням державою обов'язку стосовно права заявника на життя або непроведенням ефективного розслідування застосування сили офіцерами поліції.

Другого заявника, котрому на час подій, про які йде мова, виповнилося лише 17 років, було заарештовано о пів на четверту дня і доставлено до поліцейського відділу. Встановлені обставини справи вказують на те, що загін офіцерів поліції чисельністю 4 чоловіки, близько пів на шосту прибув на квартиру другого заявника для проведення там обшуку. Близько 7 години інший загін поліції такої ж чисельності привіз другого заявника на його квартиру з тим, щоб він показав місцезнаходження документа, який мав відношення до інкримінованого йому злочину. Складений офіцерами поліції протокол обшуку та інциденту, котрий мав місце під час його проведення, вказує на те, що коли другий заявник пішов шукати означений документ серед купи газет, які знаходилися у кутку балкона, він відчинив двері на балкон і перекинувся через перила.

Суд наголосив на вразливому становищі людей, які перебувають під арештом, а також на обов'язку держави захищати їх. Держава є морально відповідальною за усіх заарештованих з моменту, коли вони перебувають під цілковитим контролем поліції. Обізнаність органів влади щодо усіх або частини подій, що мають відношення до заарештованих осіб, є підставою припускати вину таких органів у випадку будь-яких ушкоджень, заподіяних заарештованим. Саме на Уряд покладається обов'язок подати докази, котрі спростовують версію потерпілого. Тому саме Уряд був зобов'язаний обґрунтовано пояснити причини тілесних ушкоджень заявника. Однак Уряд обмежився лише висновками проведеного розслідування у справі, в якому пріоритетне значення мали пояснення офіцерів поліції про те, що заявник сам викинувся з балкона.

Суд вкотре наголосив на відповідальності держави за осіб, які перебувають під її контролем. Беручи до уваги всі докази у справі, Суд дійшов висновку про те, що саме держава є відповідальною за тілесні ушкодження другого заявника, які були завдані у присутності шістьох офіцерів поліції. Суд вказав на неможливість виправдовувати зменшення рівня захисту фізичної недоторканності особи обов'язковими до виконання правилами розслідування та безспірними труднощами, що мають місце у процесі боротьби зі злочинністю взагалі і тероризмом зокрема. Таким чином, Суд дійшов висновку про порушення ст. 3 Конвенції щодо другого заявника.

Суд зауважив, що перший заявник стверджував також про те, що він є потерпілим від нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження з боку офіцерів поліції. Останній висновок пояснювався цим заявником тим, що офіцери поліції примусили його поїхати до поліцейського відділу, аби підписати свої свідчення, не дивлячись на його прагнення відвезти сина, якому були заподіяні серйозні тілесні ушкодження, до лікарні для проведення томографії. Проаналізувавши усі обставини справи в їх сукупності, Суд не вважав, що поводження офіцерів поліції стосовно першого заявника було настільки жорстоким, аби розглядатися як нелюдське чи таке, що принижує гідність. Таким чином, порушення ст. 3 Конвенції було відсутнім щодо першого заявника.

Суд вважав за необхідне проаналізувати дану справу на предмет можливого порушення ст. 13 Конвенції. З цього приводу Суд наголосив на своєму праві з власної ініціативи давати юридичну кваліфікацію обставинам справи незалежно від оцінки таких обставин заявниками чи Урядом. Виходячи з принципу *jura novit curia*, Суд із власної ініціативи проаналізував дану справу і на предмет можливого порушення інших статей Конвенції, не вказаних сторонами.

Беручи до уваги докази у справі, Суд дійшов висновку про відсутність достатньої підозри для арешту другого заявника. Більше того, відсутність у санкції на арешт вказівки на

докази, якими підтверджується підозра про вчинення другим заявником злочину, означає невідповідність таких дій органів поліції мінімальним вимогам п. «с» ст. 5 Конвенції. Виходячи з цього, Суд не вважав, що позбавлення Девріма Берктая свободи під час обшуку в його квартирі було «передбачене законом» або впливало із обґрунтованої підозри про вчинення останнім злочину. У кінцевому підсумку мало місце порушення п. «с» ст. 5 Конвенції.

Суд зауважив, що всі версії інциденту, запропоновані офіцерами поліції, містили протиріччя щодо суттєвих деталей події. Не дивлячись на це, кримінальний суд не провів розслідування цього факту. Більше того, цей суд не викликав для отримання свідчень самих офіцерів поліції чи заявників, а лише зауважив той факт, що другий заявник був під арештом обвинувачених у момент падіння. Турецький суд виправдав офіцерів без будь-якого обґрунтування відсутності причинового зв'язку між падінням Девріма Берктая та діями обвинувачених. Тому незалежно від того, чи змогли обвинувачені офіцери поліції довести свою невинуватість кримінальному суду, заявники мали право отримати у процесі судового розгляду, проведеного на засадах змагальності, обґрунтоване пояснення офіцерами поліції їхніх дій чи бездіяльності.

Беручи до уваги матеріали справи, Суд не вважав, що з боку держави мали місце дії, спрямовані на залякування чи переслідування заявників з метою змусити їх відкликати або змінити свої заяви чи в інший спосіб перешкодити реалізації права останніх звертатися за захистом. Таким чином, не було порушення ст. 25 Конвенції у попередній редакції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.